

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

БАЖМІН ВОЛОДИМИР БОРИСОВИЧ

УДК 376.22:37.013.82

**ДОПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ
ФУНКЦІЙ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ЦЕНТРАХ
СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Шевцов Андрій Гаррійович,
Міністерство освіти і науки України, начальник
Управління ліцензування та акредитації.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Вихляєв Юрій Миколайович,
професор кафедри фізичного виховання
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»;

кандидат педагогічних наук, доцент
Дітковська Леся Анатоліївна,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-
комунікаційних технологій Академії праці,
соціальних відносин і туризму федерації
профспілок України.

Захист відбудеться «25» травня 2016 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано «__» квітня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова незалежної Української держави спонукає наше суспільство до більш змістовного розвитку системи професійної реабілітації осіб із обмеженнями життєдіяльності та складової її частини – допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Завдяки розвитку політичної, економічної, соціальної і культурної інфраструктури в усіх сферах життя в Україні почали розвиватися різні інноваційні процеси. Так ринкова економіка, її закони і принципи розвитку, впливаючи на формування соціокультурних потреб суспільства, вимагають підготовки професіоналів, фахівців високого рівня в різних галузях економіки, які були б конкурентоспроможні, здатні акумулювати інноваційні ідеї, розробляти і впроваджувати їх у життя, творчо підходити до вирішення соціально-економічних завдань, швидко адаптуватися в ринкових умовах тощо. У зв'язку з такими потребами економіки й суспільства проблема допрофесійної підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності набуває особливого значення. Допрофесійна підготовка має бути спрямована на виховання осіб з обмеженнями життєдіяльності, здатних долучитись до цінностей національної культури та громадянського суспільства.

За даними ООН, у світі налічується приблизно 200 мільйонів дітей із порушеннями психофізичного розвитку. В Україні за даними Міністерства соціальної політики на 02.12.15 року проживає – 2,8 мільйонів осіб із статусом інвалідності, і в тому числі загальна кількість дітей-інвалідів складає понад 167 тис. осіб, або – 2% від усього дитячого населення.

Також за даними моніторингу, проведеного Державним комплексом соціальної реабілітації дітей-інвалідів м. Миколаєва (за інформацією, поданою регіональними управліннями праці та соціального захисту населення), загальна кількість дітей-інвалідів, які у 2011 році отримали реабілітаційні послуги в установах сфери управління Міністерства соціальної політики – 15 367 осіб, що є незначною цифрою у порівнянні із загальною чисельністю (понад 167 тис.) дітей-інвалідів в Україні. За даними моніторингу, ми бачимо, що серед клієнтів установ соціальної реабілітації дітей-інвалідів найбільш чисельною є категорія дітей із порушеннями функцій опорно-рухового апарату – 36% (5564 особи), у тому числі з ДЦП – 22% (3483 особи). На жаль, загальна кількість дітей-інвалідів, які пройшли курс професійної орієнтації, складає 1 968 осіб, що становить усього 71% від загальної кількості дітей у віці від 14 до 18 років, які отримали соціальні послуги.

В Україні у системі центрів соціальної реабілітації потрібно збільшити увагу до допрофесійної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності взагалі та зокрема підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Відповідно, центрам соціальної реабілітації необхідно створити належні умови для проведення якісного процесу допрофесійної підготовки. Необхідно вирішити питання надання підліткам з обмеженнями життєдіяльності відповідної освіти, професії та допомогти в подальшому працевлаштуванні. Це складне комплексне завдання, яке потрібно реалізовувати через створення навчально-реабілітаційного процесу допрофесійної підготовки в системі центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів для більш якісної майбутньої професійної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності. Реабілітація зазначених осіб, особливо підлітків з порушеннями

функцій опорно-рухового апарату, – складна й багатоаспектна проблема, у вирішенні якої однаково важливі професійні, психологічні, педагогічні та соціальні складові.

У науковій літературі розроблено корекційно-педагогічні основи навчання, виховання та реабілітування дітей із порушеннями психофізичного розвитку, які можуть бути застосовані у процесі формування готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до трудової та професійної реабілітації.

Цю тему в Україні досліджували такі науковці, як Ю. Бистрова, В. Бондар, А. Гозова, М. Коробов, І. Моргуліс, С. Миронова, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, С. Федоренко, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко. Практичні дослідження з підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності до ефективного професійного навчання і працевлаштування та з питань комплексної професійної і трудової реабілітації проводили: І. Баранаскене, Ю. Вихляєв, І. Деденева, Л. Дітковська, В. Золотоверх, Л. Карасаєва, В. Карвяліс, М. Кот, И. Макара'єв, Н. Мальков, Г. Мерсіянова, М. Нудельман, А. Подгаєцький, С. Покутнева, З. Пояркова, В. Стародубов, О. Хохліна та інші.

Особливе місце у розв'язанні проблем інтеграції підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату у відкрите суспільство повинна займати допрофесійна підготовка, яка є першим кроком у напрямку професійної реабілітації цих підлітків.

Питання допрофесійної підготовки науковці досліджували в різних аспектах: історичному (С. Батишев, А. Вихрущ, І. Огороднікова й інші); філософському (І. Зязюн, І. Кон, В. Кремень, В. Лутай та інші); теоретико-методологічному (І. Бех, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Н. Муранова, Я. Цехмістер); психологічному (Г. Балл, Н. Побірченко, В. Рибалка, Б. Федоришин та інші).

На сьогодні питання організації навчально-реабілітаційного процесу допрофесійної підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності в сучасному інформаційному суспільстві набувають особливої актуальності у зв'язку з бурхливим розвитком соціальної та професійної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності в Україні. Для системи центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів в Україні є дуже необхідними сучасні методичні розробки з допрофесійної підготовки підлітків.

Державні, наукові та практичні установи, причетні до процесу реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності та дітей з інвалідністю, плідно працюють над створенням нормативних актів, програм, методик та прийнятних умов для вирішення завдань соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. На жаль, методичних розробок із питань допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату на сьогодні майже не існує.

Таким чином, сказане зумовлює необхідність наукового аналізу даної проблеми та актуальність обраної теми дисертаційного дослідження **«Допрофесійна підготовка підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в центрах соціальної реабілітації»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з тематичним планом кафедри ортопедагогіки та реабілітології

факультету корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 28 лютого 2011 року) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 24 травня 2011 року).

Об'єкт дослідження – навчально-реабілітаційна робота з підлітками з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації.

Предмет дослідження – допрофесійна підготовка підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації.

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні й експериментальному апробуванні корекційно-розвивальної методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації.

Відповідно до мети були визначені **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми допрофесійної підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності.

2. Вивчити рівень допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

3. Визначити та обґрунтувати фактори та критерії допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

4. Розробити та апробувати корекційно-розвивальну методику допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Для забезпечення достовірності положень і висновків та розв'язання окреслених завдань комплексно використовувалися такі **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз, систематизація та узагальнення даних загальної і спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження з метою визначення теоретико-методичних засад і основних підходів для визначення критеріїв і шляхів розвитку їх показників методики допрофесійної підготовки дітей з обмеженнями життєдіяльності; *емпіричні*: аналіз і вивчення документації та практичного досвіду реабілітологів у процесі комплексної реабілітації підлітків в умовах центру соціальної реабілітації для визначення рівня допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; педагогічний експеримент з констатувальною та формувальною частинами для об'єктивної оцінки сучасного стану рівня допрофесійної підготовки групи підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату і групи здорових підлітків та з метою розробки та апробації методики допрофесійної підготовки контрольної та експериментальної груп підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; *статистичні*: якісний та кількісний аналіз і узагальнення експериментальних даних, методами статистичного аналізу з метою визначення відмінності між двома статистичними вибірками: констатувальний та формувальний етапи експерименту за 10-ма діагностичними критеріями факторів допрофесійної готовності.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: концепції та ідеї системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованих підходів до аналізу педагогічних процесів; учення про особливості психічного розвитку осіб із порушенням психофізичного розвитку (В. Бондар, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет); теоретичні положення дефектології про сутність та структуру порушень розвитку особистості, механізми і принципи психолого-педагогічної корекції, положення про соціальну спрямованість корекційного навчання (В. Бондар, Л. Виготський, О. Грабов, В. Синьов, Є. Синьова, Л. Фомічова, О. Хохліна, М. Шеремет, Д. Шульженко, М. Ярмаченко), системно-синергетична концепція багатофакторного комплексного реабілітаційного процесу (А. Шевцов); принцип єдності діагностики та корекції (Л. Виготський); теоретичні основи професійної реабілітації та трудового навчання підлітків з обмеженнями життєдіяльності (Г. Дульнев, А. Лапін); технології професійної та трудової реабілітації, навчання і виховання дітей із порушеннями функцій опорно-рухового апарату (Л. Акатов, В. Доскін, Л. Журба, С. Кавокін, В. Кожевнікова, В. Козявкін, І. Левченко, Е. Лильїн, С. Немкова, О. Приходько, О. Романенко, К. Семенова, Є. Сологубов, А. Тюрін, Л. Ханзерук, В. Чеботарьова, А. Шевцов, К. Himmelmann, P. Uvebrant, інші); методики виховання та трудового навчання дітей із порушеннями зору (І. Моргуліс, Є. Синьова, С. Федоренко, інші); методичні основи навчання й соціально-трудової адаптації вихованців шкіл для дітей із порушеннями слуху (А. Іваницький, М. Нудельман та інші); закордонні моделі професійної та трудової реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності (І. Баранауськене, В. Карвяліс та інші).

Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- комплексно досліджено психолого-педагогічні та медико-соціальні аспекти допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату;

- розроблено методику допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації;

- встановлено взаємозв'язок між педагогічним, психологічним, соціальним, медичним та техніко-середовищним факторами комплексної реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності та допрофесійною підготовкою підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату;

- науково обґрунтовано фактори та критерії готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до майбутньої професійної реабілітації;

уточнено механізми та методи здійснення підготовки до майбутньої професійної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності;

подальшого розвитку набули методи, прийоми і засоби діагностики та формування готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до якісного та доцільного вибору майбутньої професії.

Практичне значення одержаних результатів полягає: в можливості використання засобів методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями

функцій опорно-рухового апарату в системі заходів, спрямованих на підготовку осіб із обмеженнями життєдіяльності до професійної реабілітації; методика допрофесійної підготовки сприяє більш якісному формуванню допрофесійної готовності та значно підвищує ефективність реалізації людини з обмеженнями життєдіяльності в процесі майбутньої професійної реабілітації та при майбутньому працевлаштуванні і трудовій діяльності; розроблена методика допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату направлена на використання, в першу чергу, у центрах соціальної реабілітації дітей-інвалідів та в інших закладах, у яких навчаються діти з обмеженнями життєдіяльності – в системі центрів професійної реабілітації, школах-інтернатах, ЗОШ, коледжах та гімназіях, ВНЗ.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися під час виступів із доповідями на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах, серед яких: VIII Міжнародна науково-практична конференція «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2013 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми ортопедагогіки та ортопсихології» (Київ, 2014 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави» (Київ, 2014 р.). Всеукраїнська конференція «Професійна реабілітація інвалідів в системі підприємств громадських організацій інвалідів» (Київ, 2010 р.); Всеукраїнський конгрес творчих та наукових діячів з обмеженнями життєдіяльності (Київ, 2011 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми ортопедагогіки та ортопсихології» (Київ, 2012р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Моніторинг якості соціальних послуг для осіб з інвалідністю» (Київ, 2013р.). Всеукраїнський семінар «Роль навчально-реабілітаційних центрів у створенні регіонального та корекційно-реабілітаційного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами» (Київ, 2014 р.); II Всеукраїнський навчально-практичний семінар: «Методична допомога батькам, що навчають та виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку» (Київ, 2015 р.); Всеукраїнський науково-практичного семінар: «Метод динамічної пропріоцептивної корекції (ДПК) із застосуванням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат», в реабілітації хворих дитячим церебральним паралічем» (Миколаїв, 2015 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в розробці та комплексному дослідженні психолого-педагогічних аспектів методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації та впровадженні допрофесійної підготовки в реабілітаційний процес підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації [2]; визначенні умов допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі навчально-реабілітаційної роботи та практичному визначенні допрофесійної підготовки в системі навчально-реабілітаційної роботи підлітків із позиції ортопедагогіки, ортопсихології та соціальної реабілітації [3].

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 11 публікаціях автора, з них: 7 статей у наукових фахових виданнях (2 у співавторстві), 2 статті в іноземних наукових фахових виданнях, 2 у збірниках конференцій та 1 методичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (213 найменувань), додатків (46 сторінок). Загальний обсяг дисертації складає 263 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 193 сторінках і містить 12 таблиць та 28 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження. Висвітлено теоретико-методологічні основи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість. Наведено дані щодо впровадження результатів дослідно-пошукової роботи, пред'явлено структуру дисертаційного дослідження.

У першому розділі **«Допрофесійна підготовка в системі соціальної та професійної реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності в Україні і світі як педагогічна проблема»** – представлено результати аналізу вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури щодо методологічних та практичних засад професійної та трудової реабілітації в рамках світового та українського досвіду соціальної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності.

Вітчизняні олігофренопедагоги В. Кащенко, Л. Виготський у своїх працях зазначали, що ручна праця й трудова діяльність мають домінуюче місце серед решти навчальних предметів та є базисом для виховного й освітнього впливу на дитину з дефектом. Вони рекомендували ширше використовувати трудову діяльність як методичний прийом роботи з дітьми під час вивчення усіх навчальних предметів. В. Синьов стверджує, що найбільших корекційно-компенсаторних успіхів у роботі спеціальних шкіл можна досягти за умов: ранньої діагностики порушень у розвитку дітей; урахування типологічних, вікових та індивідуальних особливостей; орієнтації на збереження особистості; системного характеру компенсаторно-корекційних впливів на різні сфери психофізичного розвитку дитини; створення педагогічних умов для постійного нарощування успіхів дитини в різних галузях її діяльності (ігрової, навчальної, трудової, громадської тощо). В. Бондар, М. Кот наголошують на необхідності розвивати трудові навички майбутньої професії у дітей з особливими потребами.

Науковцями виділені характерні особистісні та соціальні мотивації, представлені моделі, методи та форми трудової та професійної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності різних нозологій – розумово-відсталих дітей (Л. Акатов, І. Баранауськене, Ж. Демор, В. Кащенко, Е. Сеген та інші), підлітків з порушеннями слуху (Т. Власова, В. Карвяліс, М. Нудельман, Ф. Рау та інші), підлітків з порушеннями зору (В. Андрієнко, В. Акімушкін, І. Моргуліс, Є. Синьова, С. Федоренко та інші).

Визначено особливості допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в ході їх комплексної реабілітації та навчання (В. Доскін, Л. Журба, С. Кавокін, В. Кожевнікова, В. Козьявкін, І. Левченко,

С. Немкова, К. Семенова); розглянуто поняття або термін «допрофесійна підготовка», яка у процесі корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженнями життєдіяльності може набувати дещо іншого змісту, ніж це прийнято в загальній педагогіці (Е. Лильін, Є. Сологубов, А. Тюрін, К. Himmelmann, Р. Uvebrant); визначено поняття та моделі допрофесійної підготовки, профільного навчання, професійної орієнтації підлітків з обмеженнями життєдіяльності (А. Іваницький, О. Приходько, О. Романенко, В. Чеботарьова, Л. Ханзерук, А. Шевцов). Зроблений аналіз наукової літератури з питань професійної та трудової реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності різних нозологічних груп дозволяє адаптувати накопичений теоретичний та практичний досвід професійної та трудової реабілітації підлітків цих нозологій до розроблення методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в центрах соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

Отже, існує узагальнений різносторонній досвід допрофесійної підготовки здорових підлітків, проте, на жаль, майже повністю відсутні теоретичне обґрунтування та опис практичного досвіду допрофесійної підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності. У дослідженнях описані тільки заходи з трудової та професійної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності. Методики з підготовки до майбутньої професійної реабілітації підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату не висвітлювались взагалі. Теорія та практика допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату відстає від часу і потребує як розширення напрямів і форм роботи, так і науково-педагогічного обґрунтування змісту цієї діяльності.

У *другому розділі* «**Особливості допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації**» – обґрунтовано теоретичні та методичні основи процесу визначення факторів допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах центру соціальної реабілітації, висвітлено організацію, методику та результати констатувального експерименту.

Визначені основні психофізичні фактори розвитку підлітка з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, які відповідають певним специфічним діяльнісним компетенціям, особистісним та соціальним якостям, психофізіологічним властивостям і сприятимуть правильному і вчасному професійному самовизначенню, здобуттю професії та ефективному працевлаштуванню, досягненню успіху і високим результатам у подальшій трудовій діяльності. До таких факторів особистісної та психофізичної готовності підлітку з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до майбутньої професійної реабілітації було віднесено педагогічний, психологічний, соціальний, медичний, техніко-середовищний фактори комплексної реабілітації.

До кожного фактору комплексної реабілітації були визначені критерії та їх показники допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату:

Критерії педагогічного фактору допрофесійної готовності:

1. Обізнаність у різних видах професійної та трудової діяльності. Показник: професійна орієнтованість у різноманітні сфер праці та професій.

2. Універсальна компетентність та базова освіта з елементарних знань, умінь та навичок, що лежать в основі чільних сучасних професій, досвід елементарної практичної діяльності.

Показники: оцінки навчальних досягнень у шкільних закладах та творчі досягнення в закладах позашкільної освіти (гуртки, студії тощо).

3. Працелюбність та відповідальність за виконання дорученої справи.

Показники: бажання працювати, наявність трудових навичок.

4. Автономність, цілеспрямованість та соціальна зрілість, необхідні для майбутньої професійної підготовки та трудової діяльності.

Показники: рівень соціальної активності, самовизначення та відповідальності, автономність – залежність, цілеспрямованість – соціальна зрілість.

Критерії психологічного фактору допрофесійної готовності:

1. Необхідна спрямованість особистості, що потребує професія, яку бажає здобути підліток.

Показник: конкретна спрямованість особистості до певного типу професії.

2. Прагнення досягнення успіху та прояв лідерських якостей.

Показник: рівень усвідомлення готовності до різних видів праці та професійного самовизначення у професійній та трудовій діяльності.

3. Особистісна професійна перспектива та визначеність у професійній та трудовій діяльності.

Показники: рівень самоаналізу та планування майбутнього професійного саморозвитку.

4. Мотивація до трудової діяльності, вибору професії, здобуття професії, працевлаштування, ефективної трудової діяльності.

Показники: вмотивованість вибору і здобуття професії, працевлаштування, ефективної трудової діяльності.

Критерії соціального фактору допрофесійної готовності:

1. Комунікативні та організаторські схильності особистості.

Показники: комунікативність та організаторські риси.

2. Адаптація до соціального та професійного середовища.

Показник: адаптованість особистості підлітка до змін у соціально-професійному середовищі.

Критерії медичного фактору допрофесійної готовності:

1. Загально-фізичний стан.

Показник: готовність до зміни режиму навантажень, пов'язаних із трудовою діяльністю.

2. Психічна та фізична витривалість.

Показники: розумова витривалість. Спроможність підлітку виконувати психологічні або фізичні дії за тривалий проміжок часу.

Критерій техніко-середовищного фактору допрофесійної готовності:

1. Компенсація та корегування порушень фізичного розвитку спеціальними засобами, відновлення функціональних можливостей організму технічними засобами реабілітації.

Показники: скомпенсованість і скорегованість та усунення порушень спеціальними технічними засобами.

Метою констатувального етапу дослідження було вивчення стану та особливостей сформованості допрофесійної готовності у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Порівняльний аналіз рівнів допрофесійної готовності здорових підлітків та підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату проведено з використанням десяти критеріїв допрофесійної готовності підлітків.

У констатувальному експерименті взяли участь 2 групи підлітків: 60 здорових підлітків, 52 підлітки з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Результати узагальнених даних рівнів сформованості допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та здорових підлітків виявили стан розвитку по кожному з факторів.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця рівнів сформованості допрофесійної готовності групи здорових підлітків і групи підлітків з ПФОРА за факторами (у%)

Фактори	Рівні допрофесійної готовності	група підлітків	
		здорові	з ПФОРА
педагогічний	низький	16,4	37,4
	середній	36,8	49,2
	високий	47,7	13,4
психологічний	низький	28,6	38,9
	середній	38,7	32,6
	високий	48,8	34,5
соціальний	низький	8,3	44,2
	середній	39,2	49,2
	високий	52,5	6,7

За критеріями педагогічного фактору: у здорових підлітків визначені показники вище, ніж у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, високий рівень на 34,3%, середній рівень на 5,5%. Показник низького рівня: у підлітків з ПФОРА встановлено вище, ніж у здорових підлітків на 16,4%.

Критерії психологічного фактору: у здорових підлітків визначені показники вище, ніж у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, високий рівень на 11,1%, середній рівень майже не змінився (різниця в 1,0%). Показник низького рівня: у підлітків з ПФОРА встановлено вище, ніж у здорових підлітків на 10,2%.

Критерії соціального фактору: у здорових підлітків визначені показники вище, ніж у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, високий рівень визначено на 45,8%, середній рівень на 10,0%. Показник низького рівня: у підлітків

з порушеннями функцій опорно-рухового апарату встановлено вище, ніж у здорових підлітків на 35,9%.

Медичний та техніко-середовищний фактори на етапі констатувального експерименту не вивчалися, ці фактори не були забезпечені, оскільки неможливо порівняти здорових підлітків і підлітків з ПФОРА за станом здоров'я.

За результатами діагностики доведено, що допрофесійна готовність підлітків з ПФОРА суттєво відстає від рівня допрофесійної готовності здорових підлітків, особливо за соціальним та за педагогічним факторами.

Це вказує на необхідність розробки методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, яка повинна забезпечити якісну підготовку підлітків до майбутніх професійної реабілітації і професійного навчання та працевлаштування і трудовій діяльності.

У третьому розділі – **«Методика допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та результати її впровадження в реабілітаційний процес у центрах соціальної реабілітації»** представлені методика формульованого експерименту, обґрунтована методика допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в центрах соціальної реабілітації та перевірена її ефективність.

Метою формульованого дослідження було обґрунтування, розробка та доведення ефективності експериментальної методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах центру соціальної реабілітації.

Методика допрофесійної підготовки, яка базується на п'яти-факторній моделі комплексної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності (А. Шевцов), включала 3 етапи реабілітації:

1. Діагностичний – проведення первинної діагностики за факторами допрофесійної готовності з метою визначення рівня допрофесійної готовності підлітків і складання особистого плану роботи з метою впливу на показники допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

2. Корекційно-розвиваючий – проведення курсу допрофесійної підготовки з підлітками з порушеннями функцій опорно-рухового апарату на базі центру соціальної реабілітації за планом розвитку показників факторів готовності до майбутньої професійної реабілітації.

3. Рекомендаційний – проведення заключного етапу діагностики та надання індивідуальних профорієнтаційних та загальних педагогічних, психологічних, соціальних, медичних і техніко-середовищних рекомендацій підліткам з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, які пройшли курс допрофесійної підготовки.

Здійснення реабілітаційних заходів з допрофесійної підготовки відбувалося в процесі проведення допрофесійної підготовки та передбачало вирішення таких завдань:

1. Діагностування особистих особливостей підлітків з ПФОРА і визначення їх попередніх професійних схильностей; розробка індивідуальних планів соціальної реабілітації.

2. Реалізація передбачених корекційно-реабілітаційних заходів шляхом проведення індивідуальних та групових форм роботи; забезпечення професійного орієнтування та самовизначення дітей у ході проведення всіх видів і форм реабілітаційної та корекційної діяльності.

3. Розробка рекомендацій для батьків, педагогічних та соціальних працівників з метою продовження реабілітаційного процесу за місцем постійного проживання дітей.

На діагностичному етапі визначалися потенційні можливості дитини з ПФОРА до професійної діяльності й формувалося її адекватне самосприйняття. Фахівці намагалися сформувати в дитини усвідомлену оцінку своїх особливостей, схильностей і можливостей відносно професійної діяльності. Реалізуючи ці завдання, реабілітологи, соціальні педагоги, психологи використовували комплекс із 10 соціально-педагогічних та психологічних методик для діагностики особистості. Як допоміжні засоби обстеження дитини фахівці-реабілітологи застосовували різноманітні педагогічні технології, бесіди, опитування, анкетування тощо.

На корекційному етапі використовувався комплекс заходів із допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату з педагогічного та соціального супроводу, який включав проведення корекційно-розвивальних, педагогічних, психологічних, соціальних занять, направлених на розвиток показників факторів корекційно-реабілітаційного процесу допрофесійної підготовки підлітка з порушеннями функцій опорно-рухового апарату: індивідуальні та групові заняття й консультації з педагогічної, психологічної та соціальної корекції; тренінгові заняття, спрямовані на відпрацювання соціально значущих умінь та навичок: спілкування, саморегуляція та алгоритм раціонального вибору професійної діяльності тощо (10 занять); консультації з основних предметів шкільного циклу (8 занять); заняття по оволодінню навичками навчання за допомогою комп'ютера (8 занять); участь дітей у роботі гуртків образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (4 заняття); профінформаційні та профорієнтаційні заняття для ознайомлення дітей із різноманітними сучасними видами професійної діяльності (2 заняття); інформаційно-консультативні зустрічі з фахівцями Центру зайнятості та управління праці та соціального захисту населення, спортсменами-інвалідами та працівниками організації «Інваспорт» (2 зустрічі); екскурсії на виробничі підприємства громадських організації інвалідів; відвідування навчальних закладів: ліцеї, коледжі, вищі навчальні заклади (6 екскурсій).

На рекомендаційному етапі склалися характеристики та рекомендації для підготовки підлітків до свідомого вибору майбутньої професії, закладу професійного навчання й реабілітації та установи працевлаштування і трудовій діяльності, індивідуальні консультації, співбесіди з підлітками та їх батьками щодо подальшого продовження реабілітації дитини за місцем проживання, навчання.

Всі зазначені форми допрофесійної підготовки застосовувалися у взаємозв'язку, оскільки взаємодоповнюють одна одну і передбачають комплексний характер використання.

Курс допрофесійної підготовки складався із заходів допрофесійної підготовки, направлених на розвиток всіх факторів комплексної реабілітації. Для

підлітків складався особистий план допрофесійної підготовки, який спрямовано на розвиток визначених недостатньо розвинутих компонентів допрофесійної готовності. План реабілітаційних заходів складався з урахуванням індивідуальних особливостей підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату і спрямовувався на органічне поєднання комплексу дій щодо їх соціально-педагогічної і психологічної реабілітації та медичного й техніко-середовищного супроводу.

Апробація методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату проводилась в експериментальній групі підлітків, які брали участь у формульованому етапі експерименту. До експерименту було залучено 55 підлітків експериментальної групи (ЕГ) та 52 підлітки контрольної групи (КГ).

Результати узагальнених даних рівнів сформованості допрофесійної готовності (ЕГ) та (КГ) підлітків з ПФОРА виявили позитивну динаміку по кожному з факторів.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця рівнів сформованості допрофесійної готовності ЕГ та КГ підлітків з ПФОРА за факторами після формульованого експерименту (у%)

Фактори	Рівні	група підлітків з ПФОРА	
		експериментальна	контрольна
Педагогічний	низький	26,1	42,6
	середній	30,3	35,8
	високий	43,7	22,1
Психологічний	низький	20	30,2
	середній	35,4	36,4
	високий	44,6	33,5
Соціальний	низький	29	33,6
	середній	40,5	42,3
	високий	30	24

На кінцевому етапі формульованого етапу дослідження підлітки з ПФОРА ЕГ підвищили свій рівень допрофесійної готовності по всім досліджуваним факторам допрофесійної готовності майже на 20%. Порівняльні результати діагностики ЕГ та КГ підлітків показали відставання підлітків з КГ від підлітків ЕГ, особливо за педагогічним фактором (21,6%).

Медичний та техніко-середовищний фактори на етапі формульованого експерименту вивчалися за результатами досліджень та висновків лікарів (неврологи, ортопеди інші). Оскільки за цими факторами у підлітків з ПФОРА неможливо визначити зміни стану в силу важкості хвороби і специфіки медичного супроводу та протезування й ортезування, у дослідженні показана тільки кількісна структура захворювань підлітків ЕГ (різні форми ДЦП – 29 підлітків, інша

ортопедична патологія – 26 підлітків) та підлітків КГ (різні форми ДЦП – 21 підлітків, інша ортопедична патологія – 31 підліток).

Якісна характеристика результатів формувального етапу дослідження підтверджує теоретичні засади та практичні засоби формування допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Практично всі підлітки ЕГ впевнилися в правильності визначення своїх професійних інтересів і схильностей чи відкоригувавши їх визначилися з майбутнім напрямком професійної реабілітації та професійного навчання. У частини підлітків підвищився рівень успішності навчання в загальноосвітніх закладах, сім підлітків наприкінці дослідження почали професійну реабілітацію у всеукраїнських центрах професійної реабілітації, також 5 підлітків вступили до ліцеїв та ВНЗ. За допомогою експериментальної методики підлітки покращили свої комунікативні вміння та навички в основному, позбулися психологічних комплексів у спілкуванні з однолітками, стали більш відкритими, покращився їх загальний емоційний стан, відбулися зміни в самосприйнятті, більш адекватною стала самооцінка.

Таким чином, розроблена методика допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в системі центрів соціальної реабілітації довела свою ефективність.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити основні методи роботи та види діяльності з професійної підготовки та елементи допрофесійної підготовки і профорієнтаційної роботи з підлітками з обмеженнями життєдіяльності всіх нозологічних груп, які досліджувались вченими в Україні та світі. Установлені невирішені питання, зокрема відсутність теоретичного обґрунтування та опису практичного досвіду допрофесійної підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності. Методики з підготовки до майбутньої професійної реабілітації підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату не висвітлені взагалі. Отже, теорія та практика допрофесійної підготовки підлітків з обмеженнями життєдіяльності відстає від часу і потребує як розширення напрямів і форм роботи щодо допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, так і науково-педагогічного обґрунтування змісту цієї діяльності.

2. Доведено, що особливості інтелектуального та психофізичного розвитку підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату ускладнюють питання про вільний вибір професії самими підлітками, тому що сфера можливої професійної діяльності підлітків має відносно обмежений характер. Визначені критерії та показники факторів допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату – по педагогічному (чотири критерії), психологічному (чотири критерії), соціальному (два критерії), медичному (два критерії), техніко-середовищному (один критерій). Визначені фактори допрофесійної підготовки підлітків до майбутньої професійної реабілітації базується на п'яти-факторній моделі комплексної реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності.

3. Теоретико-методичне обґрунтування процесу професійної та трудової реабілітації підлітків з обмеженнями життєдіяльності різних нозологічних груп надало змогу визначити поняття допрофесійної підготовки підлітків із обмеженнями життєдіяльності та підвело психолого-педагогічне підґрунтя до розробки методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

4. За результатами констатувального експерименту визначено сформованість високого рівня по соціальному фактору допрофесійної готовності: у групи здорових підлітків вище, ніж у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату на 45,8% та по педагогічному фактору на 34,3%. Науково обґрунтовані педагогічні, психологічні, соціальні, медичні та техніко-середовищні умови формування та розвитку готовності до засвоєння майбутньої професії, що мають скласти основу побудови методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату у системі центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

5. Розроблено корекційно-розвивальну методику допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, яка має дослідницько-діагностичний, корекційно-діяльнісний та рекомендаційний етапи, на яких вирішували наступні завдання: діагностування особистісних особливостей підлітків з ПФОРА і визначення їх попередніх професійних схильностей; розробка індивідуальних планів соціальної реабілітації; реалізація передбачених корекційно-реабілітаційних заходів шляхом проведення індивідуальних та групових форм роботи; забезпечення професійного орієнтування та самовизначення дітей у ході проведення всіх видів і форм реабілітаційної та корекційної діяльності; розробка рекомендацій для батьків, педагогічних та соціальних працівників з метою продовження реабілітаційного процесу за місцем постійного проживання дітей. Експериментально доведено дієвість методики на основі позитивної динаміки рівнів підготовленості підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до майбутньої професійної реабілітації. Зокрема, показники факторів ЕГ підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату значно збільшились наприкінці експерименту і порівняно з КГ мали більший прогрес у розвитку показників за всіма факторам допрофесійної підготовки. Так високий рівень вище на 12,9%, середній рівень на 2,7%, низький рівень менше на 10,4%.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бажмін В. Б. Впровадження системи допрофесійної підготовки в реабілітаційний процес підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в центрах соціальної реабілітації / В. Б. Бажмін // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. (Серія 19. «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – № 28. – С. 9-14.

2. Бажмин В. Б. Допрофессиональная подготовка подростков с инвалидностью как условие их успешной социализации и ресурс предупреждения потенциальной бедности / А. Г. Шевцов, В. Б. Бажмин // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. (Серія 19. «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – № 26. – С. 462-469.

3. Бажмін В. Б. Ортопедагогічні засади допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату в системі навчально-реабілітаційної роботи / А. Г. Шевцов, В. Б. Бажмін // зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац-го ун-ту імені Івана Огієнка. Серія: «Соціально-педагогічна». Вип. 23. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 368-379.

4. Бажмін В. Б. Практичний досвід державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів в організації умов професійного самовизначення підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату / В. Б. Бажмін // Актуальні проблеми ортопедагогіки та ортопсихології : зб. наук. пр. / [відп. ред. А. Г. Шевцов]. – Київ : НПУ, 2012. – Вип. 1. – С. 21-26.

5. Бажмін В. Б. Роль професійної орієнтації підлітків з інвалідністю в системі комплексної роботи корекційно-реабілітаційних установ в миколаївській області / В. Б. Бажмін // зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац-го ун-ту імені Івана Огієнка. Серія: «Соціально-педагогічна». Вип. 17. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 20-27.

6. Бажмін В. Б. За результатами педагогічного експерименту дослідження «професійне самовизначення підлітків із порушенням функцій опорно-рухового апарату в центрах соціальної реабілітації» / В. Б. Бажмін // Zbor raportow naukowych. "Nauka w swieciwspolczesnym". – Czesc 3/2. – Lodz, 2013. – S. 80-87.

7. Бажмін В. Б. Принципы допрофессиональной подготовки подростков с нарушениями опорно-двигательного аппарата в системе учебно-реабилитационной работы / В. Б. Бажмін // Современные подходы к социализации детей с ограниченными возможностями здоровья. – Курган, 2014. – С. 119-123.

8. Бажмін В. Б. Результаты педагогического эксперимента «Профессиональное самоопределение подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата в центрах социальной реабилитации» / В. Б. Бажмін // «Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія». «Vesnik Hrodzenskaha Dziarzhauhana Universiteta Imia Ianki Kupaly. Seryia 3. Philolohiia. Pedahohika. Psikhalohiia». – № 3 (200) – Гродно, 2015. – С. 109-116.

9. Бажмін В. Б. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в реабілітаційному процесі дітей з особливими освітніми потребами / В. Б. Бажмін // VII міжн. наук. практ. конф. «Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави». – Київ, 2014. – С. 315-319.

10. Бажмін В. Б. Соціальна інтеграція дітей з обмеженнями життєдіяльності засобами допрофесійної підготовки в системі соціальної реабілітації / В. Б. Бажмін // «Актуальні проблеми спеціальної педагогіки та психології : зб. наук. пр. – Херсон, 2012. – С.11-16.

11. Бажмін В. Б. Методичні рекомендації з тестування та визначення рівня допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату : метод. посібник / В. Б. Бажмін . – Миколаїв : ПГО «Літопис», 2014. – 80 с.

АНОТАЦІЇ

Бажмін В. Б. Допрофесійна підготовка підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в центрах соціальної реабілітації – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертаційне дослідження присвячене розробленню методики допрофесійної підготовки підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Досліджено формування допрофесійної готовності підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до майбутньої професійної підготовки та трудової діяльності. Доведено, що всі підлітки з порушеннями функцій опорно-рухового апарату мають труднощі з підготовкою до майбутньої професійної реабілітації. Обґрунтовано взаємозв'язок між рівнями допрофесійної готовності та педагогічним, психологічним, соціальним, медичним, техніко-середовищним факторами комплексної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності. Апробовано критерії факторів допрофесійної готовності. Розроблено та доведено дієвість методики допрофесійної підготовки та позитивну динаміку формування допрофесійної готовності у підлітків з порушеннями функцій опорно-рухового апарату за умов систематичної корекційно-реабілітаційної роботи в центрах соціальної реабілітації.

Ключові слова: підлітки, порушення функцій опорно-рухового апарату, обмеження життєдіяльності, допрофесійна готовність, рівні допрофесійної готовності, фактори, критерії і показники допрофесійної готовності, допрофесійна підготовка.

Бажмин В.Б. Допрофессиональная подготовка подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата в центрах социальной реабилитации – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертационное исследование посвящено разработке методики допрофессиональной подготовки подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата. Исследовано формирование допрофессиональной готовности подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата к будущей профессиональной и трудовой деятельности. Доказано, что все подростки с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата имеют трудности с подготовкой к будущей профессиональной реабилитации. Определены пять факторов допрофессиональной готовности подростка с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата педагогический, психологический, социальный, медицинский, технико-средовой и обоснована взаимосвязь между факторами допрофессиональной готовности и факторами комплексной реабилитации лиц с ограничениями жизнедеятельности.

Определены и апробированы критерии факторов допрофессиональной готовности подростка с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата. По результатам констатирующего эксперимента определены состояние и особенности формирования уровня допрофессиональной готовности. Доказано, что показатели высокого уровня группы здоровых подростков выше, чем у подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата по социальному фактору и по педагогическому факторам.

Научно обоснованы педагогические, психологические, социальные, медицинские и технико-средовые факторы формирования и развития допрофессиональной готовности у подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата. Разработана коррекционно-развивающая методика допрофессиональной подготовки подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата в системе центров социальной реабилитации детей-инвалидов. Методика состоит из исследовательски-диагностического, коррекционно-действенного и рекомендательного этапов. Задачи методики определены такие: диагностирование индивидуальных особенностей подростков с НФОДА и определение их первоначальных профессиональных склонностей; разработка индивидуальных планов социальной реабилитации; реализация коррекционно-реабилитационных и развивающих мероприятий путем проведения индивидуальных и групповых форм работы; обеспечение профессиональной ориентации и самоопределения детей в ходе проведения всех видов и форм реабилитационной и коррекционной деятельности; разработка рекомендаций для родителей, педагогических и социальных работников с целью продолжения реабилитационного процесса по основному месту жительства детей. Экспериментально доказано действенность методики на основе положительной динамики уровней подготовленности подростков с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата к будущей профессиональной реабилитации.

Ключевые слова: подростки, ограничения жизнедеятельности, нарушения функций опорно-двигательного аппарата, допрофессиональная готовность, уровень допрофессиональной готовности, факторы, критерии и показатели допрофессиональной готовности, допрофессиональная подготовка.

Bazhmin V.B. Professional training of adolescents with disorders of the musculoskeletal apparatus in psychosocial rehabilitation centers. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree on specialty 13.00.03 - correctional pedagogy. - National Pedagogical Dragomanov University. - Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to development of methods of pre-professional training of adolescents with disorders of the musculoskeletal system. Formation of pre-professional readiness of adolescents with disorders of the musculoskeletal system for future training and employment. It proved that all adolescents with disorders of the musculoskeletal system have difficulties with preparation for future professional rehabilitation. Proved the relationship between levels of readiness and pre-professional pedagogical, psychological, social, medical, technical and environmental factors comprehensive rehabilitation of the Disabled. Factors were tested criteria pre-professional readiness. Developed and proven efficacy of pre-professional training methods and the positive dynamics of the formation of pre-professional readiness of adolescents with disorders of the musculoskeletal system with the systematic correction and rehabilitation work in social rehabilitation centers.

Keywords: adolescents, dysfunction of the musculoskeletal system, Disability, pre-professional readiness, pre-professional level of readiness, factors, criteria and indicators of readiness of pre-professional, pre-professional training.